

კომპლექსური დავალება მომზადდა სამოქალაქო განათლების პროგრამის „მომავლის თაობა“ ფარგლებში, რომელსაც ახორციელებს ორგანიზაცია PH International სამოქალაქო განათლების პედაგოგთა ფორუმთან და 8 რეგიონულ პარტნიორ ორგანიზაციასთან ერთად. პროგრამა საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს ხელშეწყობითა და აშშ საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს (USAID) დაფინანსებით ხორციელდება.

დავალებებში გამოყენებულია პროგრამის „მომავლის თაობა“ ფარგლებში მომზადებული რესურსები:

თემატური ბლოკი:	სამოქალაქო საზოგადოება
სამიზნე ცნება:	სამოქალაქო მონაწილეობა; სოციალიზაცია
საკითხი:	აქტიური მოქალაქეობა/სამოქალაქო აქტივიზმი

კომპლექსური დავალების პირობა:

თქვენ ხშირად აწყდებით სიტუაციას, როდესაც ადამიანებს არ აქვთ გააზრებული აქტიური მოქალაქეობის მნიშვნელობა, მათ ირგვლივ არსებული საზოგადოებრივი პრობლემების მოსაგვარებლად არ იყენებენ სამოქალაქო მონაწილეობის არცერთ ფორმას.

თქვენ გესმით, რომ დემოკრატიული საზოგადოებისთვის კრიტიკულად მნიშვნელოვანია აქტიური მოქალაქეების არსებობა. ამიტომ გადაწყვიტეთ, რომ საზოგადოებას მიაწოდოთ ინფორმაცია **სამოქალაქო აქტივიზმის** შესახებ, რითაც ხელს შეუწყობთ მათ გააქტიურებას. აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით აპირებთ შექმნათ აქტიური მოქალაქის **პორტრეტი/ავტობიოგრაფია** (თავად შექმნათ პერსონაჟები), რომელშიც აღწერთ აქტიური მოქალაქეობის ფორმებსა და მნიშვნელობას.

პორტრეტებში/ავტობიოგრაფიებში თვალნათლივ წარმოაჩინეთ

- რატომ ერთვებიან სამოქალაქო აქტივიზმში მოქალაქეები და რატომ არის მოქალაქეთა აქტიურობა მნიშვნელოვანი საზოგადოებისთვის?
- რომელი ხერხების გამოყენებით არის შესაძლებელი საზოგადოებრივი პრობლემების მოგვარება?
- რომელი დამხმარე ფაქტორები უწყობს ხელს წარმატებულ სამოქალაქო აქტივიზმს?
- რომელი თვისებები, მახასიათებლები ეხმარება პიროვნებას აქტიურ მოქალაქედ ჩამოყალიბებაში?

პრაქტიკული რჩევები კომპლექსურ დავალებებზე მუშაობისთვის:

პროდუქტის შესაქმნელად გაეცანით და დაამუშავეთ სამოქალაქო განათლების დამხმარე სახელმძღვანელოში „როგორ გავხდე აქტიური მოქალაქე“, მოცემული ინფორმაცია აქტიური მოქალაქეების შესახებ ⬇

დამხმარე სახელმძღვანელოში, „როგორ გავხდე აქტიური მოქალაქე“, მოცემული მასალა ⬇ დაგეხმარებათ აქტიური მოქალაქეობის მნიშვნელობის გააზრებაში.

გაეცანით ბიოგრაფიის განმარტებას Ⓜ ასევე, შეგიძლიათ, წაიკითხოთ სხვა მისაბამი სამოქალაქო აქტივისტების ბიოგრაფიები, მაგალითად: როზა პაკრსის Ⓜ, მალალა იუსაფზაის Ⓜ.

მოსწავლეთა თანატოლი აქტიური მოქალაქეების და მათი საქმიანობის მაგალითების განხილვისთვის, შეგიძლიათ იხილოთ საიტი www.civics.ge

აქტიური მოქალაქეები - მოქმედება ძალადობის გარეშე ⬆

წყარო

სამოქალაქო განათლების დამხმარე სახელმძღვანელოს „როგორ გავხდე აქტიური მოქალაქე“ 65-70-ე გვერდები.

მოჰანდას კარამ ჩანდ განდი, იგივე მაჰათმა განდი („მაჰათმა“ ინდოელმა მწერალმა თაგორმა უწოდა, რაც „დიდ სულს“ ნიშნავს) ინდოეთის ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის ერთ-ერთი გამოჩენილი ლიდერი გახლდათ. იგი განათლებით იურისტი იყო.

დიდი ბრიტანეთიდან ინდოეთის გასათავისუფლებლად მაჰათმა განდიმ არაძალადობრივი დაუმორჩილებლობისაკენ, ანუ მშვიდობიანი გაფიცვისკენ მოუწოდა ხალხს. ადგილობრივი მრეწველობის აღორძინების მიზნით, მან ბოიკოტი გამოუცხადა ბრიტანულ ნაწარმს. თვითონაც უარი თქვა ევროპულ სამოსზე.

ჩაიკვა ინდური შინაკეთი ქსოვილის სამოსი და გლეხური სანდლები. განდიმ მოუწოდა ინდოელ ქალებს, ყოველდღიურად, სახლის პირობებში დაემზადებინათ ტრადიციული ინდური ქსოვილი, „ხადი“. ეს გადაწყვეტილება ხელს

მაჰათმა განდი

შეუშლიდა ინგლისური საფეიქრო ნაწარმის ინდოეთში რეალიზაციას და ინდოეთის ეკონომიკურ დამოუკიდებლობას შეუწყობდა ხელს.

„ჩემი მისია მხოლოდ ინდოეთის თავისუფლებით არ შემოიფარგლება. იგი ითვალისწინებს ამ ცნების გაანალიზებას, ადამიანების მეგობრობასა და ურთიერთგაგებას“.

მაჰათმა განდი

ინდოეთის დამოუკიდებლობის განდისეული გეგმა ორი ნაწილისა გან შედგებოდა:

1. ინდოეთს არ უნდა მიეღო ინგლისური ნაწარმი;
2. ინდოეთს უნდა გამოეცხადებინა დაუმორჩილებლობა ინგლისური კანონებისათვის.

მაჰათმა განდიმ თავისი პრინციპებით, რწმენით, არაძალადობრივი ქმედებებით ზემოქმედება მოახდინა 200 000 ადამიანის ცნობიერებაზე და დაარწმუნა ისინი, გაერთიანებულიყვნენ და ერთად ემოქმედათ ძალადობის წინააღმდეგ. ინდოელი ხალხისა და განდის თავდაუზოგავმა

პროტესტმა – ისინი უარს ამბობდნენ ინგლისელებთან თანამშრომლობაზე, აწყობდნენ საპროტესტო მარშებს, დაპატიმრებასაც არ უფრთხოდნენ და სხვ., შედეგი გამოიღო – 1947 წელს ინდოეთი დამოუკიდებელი სახელმწიფო გახდა.

ვაცლავ ჰაველი „ჩეხური მითი“

ვაცლავ ჰაველი – ჩეხი დრამატურგი, ესეისტი, დისიდენტი და პოლიტიკოსი დაიბადა 1936 წელს. იგი ჩეხოსლოვაკიის უკანასკნელი და ჩეხეთის პირველი პრეზიდენტი გახლდათ.

ჰაველის 13 წლიანი მმართველობის პერიოდში ქვეყანამ რადიკალური ცვლილებები განიცადა, მათ შორის იყო ქვეყნის განვითარების დემოკრატიული გზის არჩევა, სლოვაკეთისაგან გამოყოფა, ევროპის კავშირის წევრობაზე დიალოგის დაწყება და სხვა. როდესაც სლო- ვაკეთმაც (სლოვაკები და ჩეხები ერთ ქვეყანაში, ჩეხოსლოვაკიაში, ცხოვრობდნენ) დამოუკიდებლობა გამოაცხადა, ჰაველმა თქვა, რომ სამწუხარო

„პრადის გაზაფხული ხშირად ესმით, როგორც შეჯახება ხელისუფლების ორ დაჯგუფებას შორის: ერთს სურდა, შეენარჩუნებინა სისტემა არსებული სახით, მეორეს კი სურდა მისი გარდაქმნა. კომუნისტმა პოლიტიკოსებმა, რომლებიც შეეცადნენ სისტემის შეცვლას, შეცვალეს ცვლილებათა გეგმა არა იმიტომ, რომ მათ უცვებ გაუნათდათ გონება, არამედ იმიტომ, რომ განიცდიდნენ საზოგადოებრივი აზრის გავლენას.“

ვაცლავ ჰაველი

იყო, სლოვაკებს მათთან ერთად [ჩეხებთან] ცხოვრება რომ აღარ სურდათ, მაგრამ რაკი ეს ნება სლოვაკმა ხალხმა რეფერენდუმით გამოხატა, ჩეხები მათ [სლოვაკთა] ნებას უნდა დამორჩილებოდნენ.

ამის გამო ჰაველი ბევრმა გააკრიტიკა, ჩეხოსლოვაკიის დაშლაში სდებდნენ ბრალს, მაგრამ გავიდა დრო და აღიარეს, რომ ჰაველი სწორად მოიქცა, მან ქვეყანას სისხლისმღვრელი ომი ააცილა

თავიდან. ყოველივე ეს მოხდა 1989 წელს. ვაცლავ ჰაველის მეთაურობით, ჩეხებმა აღმოსავლეთ ევროპაში პირველებმა, „ხავერდოვანი რევოლუციის“ მემკვიდრეობით, დაამარცხეს საბჭოთა რეჟიმი.

ჩეხოსლოვაკიის მსგავსად, „ხავერდოვანი რევოლუციების“ ტალღამ გადაუარა აღმოსავლეთ ევროპის სხვა ქვეყნებსაც (პოლონეთი, უნგრეთი). ამგვარივე „უსისხლო“ მეთოდით დასრულდა ზოგიერთი პოსტ საბჭორეჟიმიც (2003 წელი – „ვარდების რევოლუცია“ საქართველოში; 2004 წელი – „ნარინჯისფერი რევოლუცია“ უკრაინაში; 2005 წელი – „ტიტების რევოლუცია“ ყირგიზეთში).

„ნარინჯისფერი რევოლუცია“ უკრაინაში

ტიტების რევოლუცია“ ყირგიზეთში

„ვარდების რევოლუცია“ საქართველოში

მარტინ ლუთერ კინგი

დაიბადა 1929 წ. 15 იანვარს ატლანტაში (ჯორჯიის შტატი, აშშ), შავკანიანთა ოჯახში. მიუხედავად იმისა, რომ მონობა აშშ-ში კარგა ხნის გაუქმებული იყო, შავკანიანი მოსახლეობა უკიდურეს გაჭირვებასა და დისკრიმინაციას განიცდიდა. კინგი გახლდათ რასიზმის არაძალისმიერი წინააღმდეგობის ლიდერი. მას სურდა თანასწორობის მშვიდობიანი გზით მიღწევა. მისი არაძალადობრივი ქმედებების მშვიდობიანი მსვლელობების, ეკონომიკური ბოიკოტების, მასობრივი გამოსვლების შედეგად, აშშ-ის კონგრესმა მიიღო აქტი უფლებების შესახებ.

მარტინ ლუთერ კინგს ღრმად სწამდა, რომ ძალმომრეობას და სიძულვილს შემწყნარებლობა და სიყვარული დაამარცხებდა. სწორედ ამ პრინციპს ემყარებოდა მისი პოლიტიკური ბრძოლის სამოქმედო გეგმა.

„ბოროტებისადმი დაუმორჩილებლობა ისეთივე მორალური ვალდებულებაა, როგორც სიკეთისთვის ხელშეწყობა“.

მარტინ ლუთერ კინგი

1. არც ერთი ადამიანი და ადამიანთა ჯგუფი არ უნდა იყენებდეს ძალადობას სამართლიანობის აღსადგენად, რადგანაც არსებობს მეორე, ალტერნატიული გზა.

2. რა არის მოქმედება ძალადობის გარეშე? მთავარი მახასიათებელი არასოდეს დაამცირო მოწინააღმდეგე, არ

ეცადო მის განადგურებას, მოიპოვე მისი სიყვარული, გაგება და პატივისცემა.

3. ამ პოლიტიკის მიზანია, მოქმედება მიმართული იყოს არა კონკრეტული ადამიანების, არამედ იმ ბოროტებისა და უსამართლო- ბის წინააღმდეგ, რომლის მსხვერპლნიც ეს ადამიანები არიან.

4. ამ პოლიტიკის მთავარი პრინციპია, გაიაზრო სხვათა მწუხარება, არ უპასუხო ძალადობას ძალადობით და არ იფიქრო შურისძიებაზე.

5. მოქმედება ძალადობის გარეშე გამორიცხავს არა მხოლოდ გარეგან და ფიზიკურ ძალადობას, არამედ შინაგან ძალმომრეობასაც ადამიანის სულსა და გონებაზე;

6. ეს პოლიტიკა ეფუძნება რწმენას, რომ მსოფლიო წესრიგი ეფუძნება სამართლიანობას. ეს კი ნათელი მომავლის რწმენას იძლევა.

მე-20 საუკუნის 60-იან წლებში რასობრივი თანასწორობისთვის ბრძოლამ კულმინაციას მიაღწია.

1963 წელს ვაშინგტონში 300 000 ადამიანმა გამართა მშვიდობიანი მსვლელობა. მიტინგზე მთელი დღე ისმოდა სიმღერები, გამოდიოდნენ სიტყვით. მიტინგის უმნიშვნელოვანესი მომენტი იყო მარტინ ლუთერ კინგის გამოსვლა.

ნელსონ მანდელა

ნელსონ მანდელა დაიბადა 1918 წელს. მან მიიღო იურიდიული განათლება. 1952 წლიდან გახდა „აფრიკის ეროვნული კონგრესის“ აქტივისტი. მთელ ქვეყანაში ეწეოდა აპარტეიდის საწინააღმდეგო მოძრაობას, იცავდა შავკანიანთა უფლებებს. მან, შვიდ თანამოაზრე-სთან ერთად, 27 წელი ციხეში გაატარა. საპატიმრო გარე სამყაროსაგან იზოლირებულ კუნძულზე მდებარეობდა, სადაც ტუბერკულოზით დაავადდა.

1990 წელს ციხიდან გაათავისუფლეს სამხრეთ აფრიკის ეროვნული კონგრესის ლიდერი, რომელიც 1994 წელს ქვეყნის პრეზიდენტი გახდა.

მანდელას მთავრობის პრიორიტეტებს ჯანმრთელობა, განათლება და ეკონომიკური სტაბილურობა წარმოადგენდა. ის მუდმივად მოუწოდებდა თავის ხალხს შავკანიან უმრავლესობასა და თეთრკანიან აფრიკელებს

„არავინ იბადება სხვა კანის ფერის, სხვა წარმოშობისა და სხვა რელიგიის მქონე ადამიანებისადმი თანდაყოლილი სიძულვილის გრძობით. ამ სიძულვილს ადამიანები სწავლობენ და რადგანაც ამ სიძულვილის სწავლა შეიძლება, მაშინ სიყვარულის სწავლაც შესაძლებელი უნდა იყოს“.

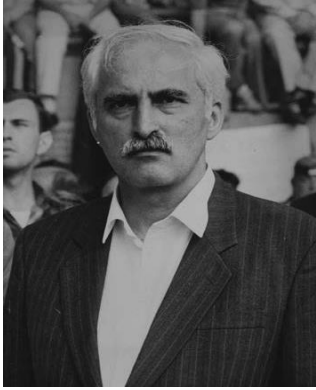
ნელსონ მანდელა

სიყვარულისა და ურთიერთგაგებისკენ.

მანდელას რასობრივი დისკრიმინაციის დაძლევის კარგი მაგალითია შავკანიანი აფრიკელების მიერ მათთვის უწინ საძულველ თეთრკანიან თანამოქალაქე რაგბისტთა გუნდის გულშემოტვივრობა. 1995 წლის მსოფლიო თასზე ურთიერთსიყვარულისა და თანასწორობის ნიშნად, მანდელამ „სფინქსბოქსების“ (თეთრკანიან რაგბისტთა გუნდის სახელწოდება) მაისური ჩაიცვა და ისე გადასცა გუნდის თეთრკანიან კაპიტანს ჯილდო.

ნელსონ მანდელას ავტორიტეტმა დიდი როლი შეასრულა სამხრეთ აფრიკის საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. მას დღესაც „ოჯახის უფროსს“ ანუ „მადიბას“ ეძახიან.

2009 წლის ნოემბერში გაეროს გენერალურმა ასამბლეამ 18 ივლისი „მანდელას დღედ“ გამოაცხადა.

მერაბ კოსტავა

საქართველოს თავისუფლებისათვის, დამოუკიდებლობისათვის, კომუნისტური რეჟიმის წინააღმდეგ არამალადობრივი პროტესტის გზებით მებრძოლი, ეროვნული მოძრაობის ლიდერი მერაბ კოსტავა დაიბადა 1939 წლის 26 მაისს ქ. თბილისში.

მერაბ კოსტავამ, თავის თანამებრძოლებთან ერთად, პირველი პატრიოტული არალეგალური ორგანიზაცია „გორგასალი“ დააარსა. ორგანიზაციის წევრები მშვიდობიანი საპროტესტო გამოსვლებით საბჭოთა რეჟიმის წინააღმდეგ ილაშქრებდნენ. ამის გამო მეათე კლასის მოსწავლე დააპატიმრეს, მაგრამ როგორც არასრულწლოვანი, 6 თვის შემდეგ პირობითი სასჯელით გაათავისუფლეს.

„თუ ერთმანეთთან ვერ გამოვნახავთ საერთო ენას, შესაძლოა, დადგეს დრო განუქვრეტელი სიბნელისა, სადაც ჩვენ, დაბრმავებულები, ამოდ დავუნყებთ ერთმანეთს ძებნას და ველარ ვიპოვით“.

მერაბ კოსტავა

1972 წელს მერაბ კოსტავა, ზვიად გამსახურდიასთან ერთად, აყალიბებს საქართველოში ადამიანის

უფლებათა დაცვის საინიციატივო ჯგუფს. მის წინააღმდეგ არ წყდებოდა რეპრესიები. მან 10 წელი გადასახლებაში, საპრობილეში გაატარა. მის დაბრუნებას ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის გააქტიურება მოჰყვა. ქვეყნის დამოუკიდებლობა შეუქცევადი პროცესი გახდა.

მერაბ კოსტავა 1987-1989 წლებში გამართულ თითქმის ყველა საპროტესტო აქციის, გაფიცვის, შიმშილობის, მიტინგისა და დემონსტრაციის ორგანიზატორი იყო. იგი მშვიდობისათვის, არამალადობრივი პროტესტის ყველა ფორმით ქართველი ხალხის, საზოგადოების გამთლიანებისათვის იბრძოდა.

მერაბ კოსტავა 1989 წლის 13 ოქტომბერს სოფელ ბორითთან ტრაგიკულად დაიღუპა.

1993 წლის სექტემბერში ქ. ზუგდიდში საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს მესამე მოწვევის მეორე სესიამ მერაბ კოსტავას ეროვნული გმირის წოდება მიანიჭა.

მერაბ კოსტავას მოღვაწეობის ძირითადი პრინციპი იყო: სამართლიანობა, ბრძოლის მშვიდობიანი მეთოდი, შედეგის მისაღწევად საზოგადოების გამთლიანება, პიროვნების შინაგანი თავისუფლება.

რა სჭირდება მოქალაქეს საზოგადოებისგან და საზოგადოებას მოქალაქისგან ↑

წყარო

- სამოქალაქო განათლების დამხმარე სახელმძღვანელოს „როგორ გავხდეთ აქტიური მოქალაქე“ გვ 60.

„ თავისუფლება სულაც არ ნიშნავს შენს ნებაზე ცხოვრებას – პირიქით, თავისუფალ კაცს მეტი თავშეკავება მოეთხოვება, ვიდრე მონას. ძალიან არ მინდა, რომ მონა ვიყო“.

ოთარ ჭილაძე

ადამიანი ცხოვრობს გარემოში, რომელიც მოიცავს ბუნებრივი და საზოგადოებრივი ფაქტორების ერთობლიობას. ბუნება თავისი მოვლენებით, სახელმწიფო თავისი კანონებით, საზოგადოება თავისი ტრადიციებით, ღირებულებებითა და ზნეობრივი ნორმებით ახდენს მასზე ზემოქმედებას, ზეწოლას. გარემო ადამიანს უპირისპირდება, როგორც გარეგანი, უცხო ძალა, რომელიც აიძულებს მას, იმოქმედოს შესაბამისად. მაგრამ ადამიანს შეუძლია, აღუდგეს ამ ზეწოლას და განახორციელოს მისი საპირისპირო ქმედება, ანუ იმოქმედოს გარემო პირობებისაგან დამოუკიდებლად.

ადამიანი არ უნდა გახდეს სურვილის მონა, ანუ თავისუფლება არ უნდა იქცეს თვითნებობად.

როგორც ხედავთ, თავისუფლება ისეთი მდგომარეობაა, როდესაც პიროვნებას არავინ აძალეხს ამა თუ იმ საქმის გაკეთებას. თუმცა, უნდა გვახსოვდეს, რომ ადამიანს არასდროს ეძლევა სრული თავისუფლება. მას არ აქვს ყველაფრის გაკეთების უფლება, რაც თავში მოუვა. ადამიანის თავისუფლებას ზღუდავს სხვადასხვა კანონი, მაგრამ მთავარი ცენზორი პასუხისმგებლობაა. პასუხისმგებლობა თავისუფლების აუცილებელი პირობაა. იქ, სადაც თავისუფლება არ არის, არც პასუხისმგებლობაა. ყოველი ადამიანი პასუხისმგებელია თავის ქმედებაზე: პოლიტიკოსს პოლიტიკური პასუხისმგებლობა გააჩნია, დანაშაულს იურიდიული პასუხისმგებლობა აწესრიგებს, ზნეობრივი პასუხისმგებლობის მსაჯული საკუთარი სინდისი და ზოგადსაკაცობრიო და დემოკრატიული ღირებულებებია. პიროვნების უფლებები და თავისუფლებები ადამიანური ბუნებიდან გამომდინარეობს, ისინი იმიტომ გააჩნია პიროვნებას, რომ ადამიანია. რაც შეეხება მოვალეობებს, პიროვნებას ისინი აკისრია სახელმწიფოს წინაშე. მათი შეუსრულებლობისათვის სახელმწიფოს შეუძლია, დასაჯოს მოქალაქე.

ამრიგად, სახელმწიფო ხელისუფლება არსებობს იმისთვის, რომ ემსახუროს ხალხს და არა პირიქით – ხალხი ემსახუროს ხელისუფლებას. ეს არის დემოკრატიის ერთ-ერთი ძირითადი საყრდენი პრინციპი. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, დემოკრატიულ ქვეყანაში ხალხი არის ქვეყნის მოქალაქეების (და არა სუბიექტების) ერთობლიობა. ამდენად, სახელმწიფო იცავს თავისი მოქალაქეების უფლებებს, ხოლო, თავის მხრივ, მოქალაქეები ასრულებენ თავიანთ მოვალეობებს, რომლებიც საკუთარი თავის, ოჯახის, საზოგადოების, სახელმწიფოს მიმართ

აკისრიათ. დემოკრატიულ სახელმწიფოში მოქალაქეები სარგებლობენ უფლებით და თავისუფლებით, მონაწილეობა მიიღონ თავიანთი ქვეყნის საზოგადოებრივ ცხოვრებაში.

საზოგადოებრივ ცხოვრებაში აქტიურ ჩართულობაში ხშირად მხოლოდ პოლიტიკურ ბრძოლაში ჩართულობას გულისხმობენ. თუმცა სინამდვილეში მოქალაქეობრივი მონაწილეობა დემოკრატიულ საზოგადოებაში გაცილებით უფრო ფართო ცნებაა, ვიდრე მონაწილეობა საარჩევნო პროცესებში. მუნიციპალურ დონეზე მოქალაქეებს შეუძლიათ, შექმნან საზოგადოებრივი ჯგუფები და მიიღონ მონაწილეობა ადგილობრივი თვითმმართველობის საქმიანობის წარმართვაში. სახელმწიფო დონეზე მოქალაქეებს შეუძლიათ, შეუერთდნენ სხვადასხვა გაერთიანებას, მოხალისეთა ორგანიზაციებს, არასამთავრობო ორგანიზაციებს, რათა თავიანთი წვლილი შეიტანონ დემოკრატიის განვითარების საქმეში.

ამერიკის შეერთებული შტატების ყოფილი სახელმწიფო მდივანი განათლების საკითხებში, ნიუ-იორკის უნივერსიტეტის პროფესორი დიანა რავიჩი წერს: „დემოკრატია ეს არის პროცესი, საშუალება ერთად ცხოვრებისა და მუშაობის. ის მოითხოვს ურთიერთთანამშრომლობას, კომპრომისსა და ტოლერანტობას ყველა მოქალაქის მხრიდან. ეს მძიმე შრომაა. თავისუფლება ნიშნავს პასუხისმგებლობას და არა თავისუფლებას პასუხისმგებლობისგან“.